

TOLNAI GYULA

A magyar királyi 3. honvéd hadsereg harcai a Háromváros térségében, 1944. október 29. – november 4.

Az 1944-es esztendő második felét magyar területen a szovjet és román haderő elleni védelmi harcok határozták meg. Az alföldi páncéloscsata¹ kimerítő küzdelmei után a szovjet Vörös Hadsereg folytatta előrenyomulását az Alföldön, a fő hadműveleti cél pedig egyértelműen Budapest gyors, menetből történő elfoglalása lett. Sztálin és a Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállása² (SVGK³), a magyar királyi Honvédség egészének gyenge állapotáról szóló jelentések alapján,⁴ elsősorban politikai megfontolásokból ragaszkodott a magyar főváros mielőbbi bevételeéhez. E grandiózus hadművelet kulcsfontosságú csatateré a Duna–Tisza köze, azon belül is a hadművelet kiindulópontjaként a Kecskemét, Nagykörös és Ceglédet magában foglaló, stratégiai jelentőségű „Háromváros”⁵ térsége volt. A Budapest felé vezető útvonalak kapujában a védelem terhe a már addig is súlyos harcokban meggyengült, és október végétől a német 6. hadsereg parancsnoksága alá rendelt magyar királyi 3. honvéd hadsereg seregtestjeire hárult.

Jelen tanulmány az 1944. október 29-e és november 4-e közötti, mindössze egy hétig tartó, ám a 3. hadsereg sorsát annál inkább befolyásoló harcokat vizsgálja a Háromváros térségében. Középpontjában a hadsereg meghatározó alakulatai, az alább jelzett seregtestek tevékenysége és története áll: a VII. és VIII. magyar hadtestek, valamint az alárendeltségükbe tartozó, vagy velük együttműködő I. huszárhadosztály, I. páncélosadosztály, 10. és 20. gyalghadosztály, 23. tartalékadosztály, továbbá az 5. és 8. tábori póthadosztályok.⁶ A vizsgálat kronologikusan haladva veti össze ezen alakulatok működését, harctevékenységet és sorsának alakulását a szovjet offenzíva előrehaladásának nyomán. A cél a védelem összeomlásához vezető katonai okok feltárása, a magyar és német parancsnoki döntések hatásainak

¹ Bővebben lásd: SZÁMVÉBER Norbert: *Az alföldi páncéloscsata: harcok Tiszántúlon*, 1944. október. PeKo, Budapest, 2020. JENTZ, Thomas L.: *Die deutsche Panzertruppe, 1943–45*. Band II. Wolfersheim-Berstadt, 1999. KISSEL, Hans: *Die Panzerschlachten in der Pussta*. Neckargemünd, 1960.

² SZABÓ Péter – SZÁMVÉBER Norbert: *A keleti hadszíntér és Magyarországi 1943–1945*. Püldo, Budapest, 2009. 133.

³ Stavka Verkhovnogo Glavnokomandovaniya

⁴ Lev Zaharovics Mehlisz (Orosz Birodalom, Odessza, 1889. jan. 13. – Szovjetunió, Moszkva, 1953. febr. 13.) vezérezredes, a 4. Ukrán Front politikai csoportfőnöke. Sztálinnak tett jelentésében hivatkozik a leírtakra. In: SZABÓ – SZÁMVÉBER 133.

⁵ A török hódoltságban Kecskemét, Nagykörös és Cegléd mezővárosok szultáni (khász) birtokként szoros együttműködést alakítottak ki, ebből a korszakból ered a „Háromváros” elnevezés. In: ORTUTAY Gyula (Főszerk.): *Magyar néprajzi lexikon II*. Budapest: Akadémiai. 1979. 482.

⁶ SZABÓ – SZÁMVÉBER 133.

elemzése, valamint az egyes hadosztályok teljesítményének értékelése a rendelkezésre álló források⁷ alapján, bemutatva a 3. hadsereg sorsának alakulását a második világháború magyarországi harcainak egyik fontos fejezetében.

*A helyzet a budapesti hadművelet előtt: visszavonulás és újjászervezés
(1944. október 6–28.)*

Az 1944. évi őszi hónapok a keleti front déli szárnyán a szovjet csapatok villámgyors előrenyomulásával teltek. A 2. Ukrán Front Malinovszkij tábornagy⁸ vezetésével október 6-án indított döntő támadást a magyar 3. hadsereg ellen, ami a magyar erők Sebes-Körös és Tisza vonalára való visszavonulásához, valamint csapatok jelentős részének szétszóródásához vezetett.⁹ A német Dél Hadseregcsoporthoz tartozó 6. és 8. hadseregek harcoltak, a szovjetek délről történő felgöngyölítési terve valósult meg.¹⁰

A Duna–Tisza közén ebben az időszakban kevés és csekély harcértékű magyar csapat állt rendelkezésre. Ezek az alakulatok az 5. honvéd kerületi parancsnokság alárendeltségében a Tisza és a Duna mentén folyamfigyelési feladatokat láttak el, és igyekeztek korlátozni a helyi partizántevékenységet¹¹. Dél-Bácskában tartalékként a 16. határvadász zászlóalj állomásozott egy üteggel. A Tisza vonalában az 55. határvadász portyázó zászlóalj, míg a Duna mentén a 16. határvadász portyázó osztály részei voltak bevetve. Titelnél két folyamzár zászlóalj, Magyarakanizsa körzetében a 7/III. gyalog pótzászlóalj, egy huszárszázad, valamint légvédelmi figyelő egységekből és rendészeti szervekből¹² alakított lövészegységek képezték az összes erőket.¹³

A szovjet 53. és a román 1. hadsereg csapatai október 8-tól kezdve a Tiszán átkelve Tiszakécske–Csongrád térségében hídfőket hoztak létre. A Tisza mögé visszavonult magyar 3. hadsereg ereje nem volt elegendő egy összefüggő folyóvédelem kiépítésére. Eközben a Szegedtől délre átkelt szovjet 46. hadsereg viszonylag

⁷ Lásd: Felhasznált források, megjelölt forráscsoportok.

⁸ Rogyion Jakovlevics Malinovszkij (Orosz Birodalom, Odessza, 1898. november 23. – Szovjetunió, Moszkva, 1967. március 31.) tábornagy, a 2. Ukrán Front parancsnoka. A magyar főváros menetből való elfoglalását támogató hangok ellenzője volt. In: SZABÓ József (Főszerk.): *Hadtudományi lexikon II. (M–Zs)*. Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995. 893.

⁹ JAKUS János: *A magyar királyi Honvédség IV. önálló hadteste és a belőle kifejlesztett 3. hadsereg működése 1944. szeptember 2-től október 5-ig terjedő időszakban*, Egyetemi Doktori Értekezés, Budapest, 1997. 50.

¹⁰ SZABÓ – SZÁMVÉBER i. m. 134.

¹¹ Hadtörténelmi Levéltár (Továbbiakban: HL) Fővezérség hadműveleti tájékoztatója 1944. október 8.

¹² Valószínűsíthetően Budapestről vezényelt csendőrzászlóaljról van szó. In: BABUCS Zoltán – MARUZS Roland – SZABÓ Péter: *„Légy győzelmek tanúja...” A kecskeméti magyar királyi „Zrínyi Miklós” 7. honvéd gyalogezred a második világháborúban*. Püldo, Debrecen, 2008. 175.

¹³ DÁLNOKI VERESS Lajos: *Magyarország honvédelme a II. világháború előtt és alatt (1920–1945)* III. kötet. Magánkiadás, München, 1972. 211.

akadálytalanul nyomult előre Kecskemét és Baja irányába. A magyar 3. hadsereg arcvonalát a Szolnok–Kiskunfélegyháza–Kiskunmajsa–Kiskunhalas–Jánoshalma–Baja vonalon csupán nagy hézagokkal tudta kialakítani. A szovjet 18. harckocsi-hadtest október 9–10-én már Kecskemét városába is betört¹⁴, de 1. huszárhadosztály és az 1. páncélosadosztály ellentámadásának köszönhetően, illetve az alföldi páncéloscsata eseményei miatt a Tiszántúlra csoportosították át.

Az október 10-e utáni eseményekről és a kutatott alakulatok helyzetéről az alábbi részinformációk állnak rendelkezésünkre. Vörös János vezérezredes,¹⁵ a Honvéd Vezérkar főnöke október 12-én parancsba adta, hogy a 16. határvadász-zászlóaljjal és egyéb határvadász-portyázó alosztályokkal megerősített 5. gyalog tábori póthadosztály a Duna-Dráva torkolat Szekszárd közötti szakaszának védelmét – főleg a bezdáni, a mohácsi és a bajai hídfőknél – mielőbb szervezze meg.¹⁶ Október 17-én az 5. honvédkerület parancsnokság alárendeltségében lévő 13. felderítő pótosztályt és a ceglédi 7/II. gyalog tábori pótzászlóaljat utasították, hogy mielőbb vonuljanak Bajára, ahol ismételten az 5. gyalog tábori póthadosztály parancsnoksága alá kerültek. Az alföldi pótsergестest erőinek Baja melletti összpontosításáról rendelkező parancsot október 20-án újból megismételték.¹⁷ Az 5. gyalog tábori póthadosztály Dráva mentén biztosító részeit október 21-én három, Budapestről vezényelt csendőrzászlóalj váltotta le. A pótsergестest parancsnoksága Bajánál kezdte gyülekeztetni alakulatait, hogy a magyar 3. hadsereg alárendeltségében a Duna–Tisza közén újból bevethessék azokat.¹⁸

A bajai hídfőt azonban nem lehetett sokáig tartani. A 23. tartalékhadosztály arcvonalát tovább kellett nyújtani Kiskunhalas felé. Október közepén már az 1. huszárhadosztály és az 1. páncélosadosztály csapatai is ebben a térségben kerültek alkalmazásra.¹⁹ Szilárd védelmi létesítmények kiépítésére nem volt semmi lehetőség a hadseregnek.

A német hadvezetés a magyar 3. hadsereg főerőit, nevezetesen az 1. huszárs-, 1. páncélos-, 8. tábori pót-, és a 20. gyalghadosztályokat, a magyar VIII. (Lengyel Béla altábornagy²⁰) és a német LVII. páncélos-hadtest alárendeltségében a Kecskemét,

¹⁴ HL II. F, 1454. M. kir. 3. honvéd parancsnokság, Magyar királyi 3. honvéd hadsereg hadbiztosság napló, 1944. 10. 10.

¹⁵ Vörös János (Csabrendek, 1891. március 23. – Balatonfüred, 1968. július 23.) vezérezredes. 1944. április 19. és október 16. között a Honvéd Vezérkar főnöki teendőket látta el. Szerepe volt a háborúból történő kiugrási kísérlet kudarcában, mivel meghátrált a Szilágit támogató vezérkari tisztjeivel szemben. In: SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945*. Ister, Budapest, 2003. 369–370.

¹⁶ HL Központi Szállításvezetőség (Továbbiakban: KSZV) Napló 1944; HL Vezérkar Főnöke (Továbbiakban: VKF) az 1. (hadműveleti) oszt. mozgósítási (Továbbiakban: M.) napló 1944. október 10. és 12.

¹⁷ HL VKFM Napló 1944. október 17. és 20; HL Fővezérség hadműveleti tájékoztatója 1944. október 16. és 20.

¹⁸ HL Fővezérség hadműveleti tájékoztatója 1944. október 20; HL KSZV Napló 1944. október.

¹⁹ JAKUS i. m. 78.

²⁰ Lengyel Béla (Szarvas, 1897. ápr. 19. – Ausztria, Graz, 1988. dec. 20.) altábornagy, a lengyel területekről Magyarországra visszatérve, szeptember 22-től a VIII. hadtest parancsnoka a Duna–Tisza köz

Budapest irány lezárása érdekében a Kecskemét–Szolnok–Kiskunfélegyháza terepszakasz megtartására összpontosította. A Kiskunmajsa–Baja terepszakaszon kezdetben az 5. tábori póthadosztály, majd október 19-től a magyar 1. hadseregtől a térségbe vezényelt 10. gyaloghadosztály, valamint a 2. és a 3. folyamzár-zászlóalj védekezett. Vezetésüket a magyar VII. hadtest-parancsnokság (Markóczy János altábornagy²¹) vette át.

Heszlényi József altábornagynak,²² a magyar 3. hadsereg parancsnokának be-nyomásai a kialakult hadműveleti helyzetről október 27-én a következők voltak: „... az ellenség egyrészt Alpár és Szolnok közötti Tisza szakasz mögött, másrészt a Bajától délre eső Duna szakaszon nagyobb erőket von össze. Számol azonban azzal is, hogy az ellenség a hadsereg arcvonala előtt álló erőivel napokon belül újból megkísérli az előretörést Kecskemét irányába. Ezért úgy intézkedett, hogy az 5. tábori póthadosztály vegyes gépkocsi és vasúti szállítással október 28-a folyamán zömével Dunaföldváron át Nagykőrös, Kocsér területére kerüljön.”²³

A németek is feltételezték, már az alföldi páncéloscsata utolsó napjaiban, hogy a szovjetek Budapest irányában hadműveleti szünet nélkül újabb támadást fognak indítani. Néhány hadosztály átcsoportosításának előkészítését ezért a budapesti irányban már akkor megkezdték. Október 28-án a németek a magyar állások előtt végrehajtott szovjet csapatmozgásokból támadásra következtettek, ezért Friessner vezérezeredes a magyar 3. hadsereg mögé, Kecskemét körzetébe irányította a 24. páncélosadosztályt.²⁴

A szembenálló felek és a hadműveleti előzmények

Az 1944. október végi helyzetet a Duna–Tisza közén a szovjet hadvezetés határozott offenzív szándéka és a német–magyar erők védelembe kényszerült, bizonytalan és erőforráshiányos állapota jellemezte. A szovjet fölény mind emberben, mind haditechnikában nyomasztó volt, a magyar csapatok felszereltsége ezzel szemben folyamatosan romlott. Számszerűsítve az október 29-e előtti helyzetet, az alábbi adatokkal rendelkezünk: a Dél Hadseregcsoport keretében az élőerő létszáma az eddigi kutatások alapján 140 000 főre tehető, nagyjából 220 harckocsival rendelkezett, emellett ~150 páncéltörő löveggel, ~2160 tüzérségi löveggel és ~350 repülőgéppel.

és a dunántúli hadműveletekben. In: SZAKÁLY i. m. 203–204. Bővebben lásd: LENGYEL Béla: *Európa forgószeleiben*. Digitális Kalamáris, Szarvas, 2011.

²¹ Markóczy János (Nagyszeben, 1890. márc. 17. – Svájc, Zürich, 1956. márc. 26.) altábornagy, 1944. szept. 1-től altábornagy (júl. 1-i ranggal). 1944. okt. 17-től a VII. hadtest parancsnoka nov. 15-ig. In: SZAKÁLY i. m. 218.

²² Heszlényi József (Igló, 1890. júl. 24. – Ausztria, Zwettl, 1945. jún. 2.) altábornagy, 1944. november 1-től vezérezeredes. 1944. szeptember 19-től a háború végéig a magyar 3. hadsereg parancsnoka. In: SZAKÁLY i. m. 135–136.

²³ HL Fővezérség hadműveleti tájékoztatója 1944. október 27.

²⁴ DÁLNOKI VERESS 228.

Ezzel szemben a szovjet oldalon a 2. Ukrán Front élőerőben kb. 578 000 fővel rendelkezett, emellett ~525 harckocsival, ~185 páncéltörő löveggel, ~9300 tüzérségi löveggel, és ~925 repülőgéppel.²⁵ Ez az arányokat tekintve a szovjetek számára élőerőben 1,4-szeres, tüzérségben 2,8-szoros, páncélosok arányában 2,6-szoros, légi erőben pedig 1,8 szoros előnyt jelentett (nem számítva az angolszász légifölényt).

A SZTAVKA 1944. október 28-án este, rádión utasította Malinovszkij marsallt, a 2. Ukrán Front parancsnokát, hogy a 46. hadsereggel, megerősítve a 2. és 4. gárda-gépesítetthadtestekkel, haladéktalanul indítson támadást Budapest gyors, menetből való elfoglalására. A szovjet hadvezetés a 46. hadsereget, a front többi seregtestéhez képest, viszonylag érintetlennek ítélte.

A támadásra összpontosított erő valóban jelentős volt. A 46. hadsereg önmagában kilenc lövészhadosztállyal rendelkezett, és kötelékébe tartozott egy önálló büntetőezred, egy büntetőzászlóalj és két büntetőszázad is.²⁶ Emellett a támadás fő ékét a 2. és 4. gárda-gépesítetthadtestek képezték, közel 400 harckocsival és önjáró löveggel. A 2. gárda-gépesítetthadtestet a főparancsnokság tartalékából vezényelték a térségbe 206 harckocsival és 42 önjáró löveggel, míg a 4. gárda-gépesítetthadtest 126 harckocsival és önjáró löveggel a 3. Ukrán Fronttól érkezett erősítésként.²⁷ Malinovszkij hiába kért öt nap felkészülési időt a csapatok bevárására és összevonására, a parancs értelmében október 29-én meg kellett indítania a támadást. A támadó hadműveletet a 7. gárdahadsereg és az 1. román hadsereg (a Sumilov-hadseregcsoporthoz) támadása is segítette a Tisza vonalán. Az ellenség első támadó lépcsőjében összesen 27 seregtest (15 lövész-, 6 gépesített hadosztály, 3 harckocsi dandár, 2 román gyalog- és 1 román lovas hadosztály) sorakozott fel.²⁸

A német–magyar védelem állapota

Ezzel a jelentékeny erővel szemben a magyar 3. hadsereg állt, amelyet október 29-től a német 6. hadsereggel együtt a Fretter-Pico-seregcsoporthoz²⁹ szerveztek. A hadsereg arcvonala a Szolnok–Kiskunfélegyháza–Kiskunhalas–Baja vonalon húzódott, de ezt is csak nagy hézagokkal tudta tartani.³⁰ A Dél Hadseregcsoporthoz parancsnoka,

²⁵ SZABÓ – SZÁMVÉBER i. m. 134.

²⁶ DÁLNOKI VERESS i. m. 222.

²⁷ SZABÓ – SZÁMVÉBER i. m. 134.

²⁸ DÁLNOKI VERESS i. m. 242.

²⁹ Maximilian Fretter-Pico (Német Birodalom, Karlsruhe, 1892. febr. 6. – Német Szövetségi Köztársaság, Kreuth-Bad Wiessee, 1984. ápr. 4.) tábornagy, 1944. július 17-től a német 6. hadsereg, majd a német 6. hadsereg és a magyar 2. és 3. hadseregből álló Fretter-Pico seregcsoporthoz parancsnoka, 1944. december 23-i leváltásáig. In: SIPOS Péter (Főszerk.): *Magyarország a második világháborúban, Lexikon A–ZS*. Petit Real, Budapest, 1997. 299.

³⁰ JAKUS i. m. 79.

Friessner vezérezredes³¹ által kidolgozott terv, miszerint a magyar 3. hadsereg a német LVII. páncéloshadtesttel megerősítve Szeged irányába támadást indít és a várost visszafoglalja, már a kezdetektől irreális volt, és a magyar hadvezetés is valószínűtlennek tartotta.

A 3. hadsereg állapota kritikusan gyenge volt. A hadosztályok zömét, ahogy Fretter-Pico altábornagy is megállapította, rövid kiképzésű, haditapasztalat nélküli pótalakulatokkal töltötték fel, amelyek nem voltak alkalmasak komoly túlerővel szembeni harcra.³² Ezen alakulatok harci szellemének megóvására külön intézkedések is születtek.³³ Különösen a 8. tábori póthadosztály volt sebezhető, mely végül a szovjet főcsapás útjába került. Még a harcedzettebb alakulatok is, mint a 20. gyaloghadosztály, a Kárpátokban vívott harcok után harcos állományának és fegyverzetének csupán 60%-ával rendelkezett. A hadosztályt egy 40 kilométeres, lehetőségeihez képest túl hosszú védővonal védelmére jelölték ki, tartalékok nélkül, ami kísértetiesen hasonlított az 1942-es doni helyzethez. Az ellátási viszonyok is elégtelenek voltak; a 20. gyaloghadosztály katonái napokig nem kaptak ellátmányt,³⁴ azt gyakran a helyi hatóságoktól vagy a lakosságtól kellett beszerezniük.

A páncélos erő tekintetében a helyzet kétségbeejtő volt. A 3. hadsereg kezdetben az 1. páncélos hadosztály mindössze 11 darab Panzer III harckocsijára, néhány Toldi és Turán páncélosra, valamint a 7. rohamtüzérosztály hét StuG III rohamlövegére számíthatott. Ehhez jött később a német 24. páncélos hadosztály 19 darab Panzer IV harckocsija és rohamlövege.³⁵ Az együttes magyar harcos-létszám október 25-én alig érte el a 15 400 főt. Hiány volt páncéltörő és nehézgyalogsági fegyverekben is, a pótlásukra pedig német részről már alig vagy egyáltalán nem volt lehetőség.

A német vezetés, bár sejtette a szovjet támadás szándékát, intézkedéseivel folyamatosan elkésett. A parancsnoki struktúra bonyolult volt: a Dél Hadseregcsoport az OKH (Szárzsföldi Erők Főparancsnoksága), míg a tőle délre, a Balkánon állomásozó F Hadseregcsoport az OKW (a Wehrmacht Főparancsnoksága) alá tartozott, ami koordinációs problémákat okozott a szárnyak között.³⁶ A német parancsnokság fokozatosan átvette a közvetlen irányítást a magyar seregtestek felett, kiiktatva a magyar hadtest- és hadosztályparancsnokságokat is a vezetésből.³⁷ Ebben a kaotikus és erőforráshiányos helyzetben várta a magyar 3. hadsereg a Vörös Hadsereg offenzíváját a Háromváros előterében.

³¹ Johannes (Hans) Friessner (Német Birodalom, Chemnitz, 1892. márc. 22. – Német Szövetségi Köztársaság, Bad Reichenhall, 1971. jún. 26.) vezérezredes, 1944. szeptember 24-től a Dél Hadseregcsoport főparancsnoka 1944. december 23-i leváltásáig. In: SIPOS i. m. 303.

³² HL VKF 1944. I. oszt. napló 1744/Főv. hdm.

³³ HL VKF 1944. I. oszt. napló 1976/Főv. hdm.

³⁴ HL II. F, 1454. Hadbiztosság Napló 1944. október

³⁵ SZABÓ – SZÁMVÉBER i. m. 134.

³⁶ DÁLNOKI VERESS i. m. 211.

³⁷ HL VKF. 1944. I. oszt. napló 2044/Főv. hdm.

A szovjet támadás kezdete és Kecskemét bekerítése (október 29–30.)

A szovjet offenzíva 1944. október 29-én délután 2 órakor vette kezdetét, és két nap leforgása alatt áttörte a magyar 3. hadsereg védelmét, bekerítve Kecskemétet és megnyitva az utat Budapest felé. Ez az időszak a magyar védelem gyors összeomlását és a német parancsnokság kapkodó és elkésett ellenlépéseit hozta a magyar hadtörténelemben.

A szovjet 46. hadsereg támadása 1944. október 29-én 14 órakor, rövid, de heves tüzérségi előkészítés után indult meg az Alpár–Kiskunfélegyháza–Rém vonalon. A főcsapás a VII. hadtest alárendeltségébe tartozó 10. gyalog- és 23. tartalékhadosztály, valamint a VIII. hadtest alá tartozó 20. gyalog-, 8. és 5. tábori póthadosztály arcvonalát érte.³⁸ A szovjet lövészcsapatok gyorsan betörték a védelem harcászati mélységébe, és mintegy 10 kilométerrel vetették vissza a magyar csapatokat. A védelemben keletkezett résen keresztül a szovjet parancsnokság azonnal harcba vetette a 2. gárda-gépesítetthadtestet is, amely Kecskemét felé nyomult előre.

A magyar VII. hadtest helyzetét súlyosbította, hogy éppen egy saját, korlátozott célú támadásra készült, amelynek célja a 23. tartalékhadosztály által korábban elvesztett állások visszafoglalása lett volna. A 10. hadosztály csapatait ehhez átcsoportosították, ami a jobbszárny meggyengítésével járt.³⁹ A hadtest ellentámadása így frontálisan ütközött a szovjet offenzívával. A remélt német páncélos támogatás a német 1. páncélosadosztály részéről elmaradt, mivel annak láncaltapas részei a vasúti szállítás késedelme miatt nem érkeztek be időben. Ennek következtében a magyar 23. tartalékhadosztály amúgy is laza védelmét a szovjetek áttörték, és estig Izsák déli szegélyéig jutottak.⁴⁰

Október 30.: Kecskemét ostroma és a német ellenlökés kudarca

Október 30-án a szovjet támadás teljes erővel bontakozott ki. A 2. Ukrán Front csapatai hajnali 5 órakor, hatalmas, pergőtűszerű tüzérségi előkészítés és erős csatarepülő-támogatás után indultak meg. A főcsapást Kiskunfélegyházától északkeletre és Alpártól délre, szűk sávban, több hullámban, mintegy 250 harckocsival koncentrálták. Az elsődleges cél Kecskemét elfoglalása volt. Az ISZ–2 nehézharcokkal is megerősített 2. gárda-gépesítetthadtest elsöpörte a VIII. hadtest védelemre rendelt 8. tábori póthadosztályát és a 20. gyaloghadosztály (parancsnoka Tömöry

³⁸ HL Fővezérség hadműveleti tájékoztatója 1944. október

³⁹ HL VKF 1944. I. oszt. napló, Az 1944. évi november 4-i Tisza–Duna közti hadműveleti helyzet vázlata

⁴⁰ DÁLNOKI VERESS I. m. 233.

Jenő vezérőrnagy⁴¹) csatlakozó szárnyait.⁴² A magyar gyalogságot legázolták, a 8. pót-hadosztály és a VIII. hadtest közvetlen tüzéségét pedig megsemmisítették.⁴³

A német parancsnokság a Kecskemét körzetébe irányított 24. páncélos-hadosztállyal próbált ellenlökést végrehajtani. A hadosztály, bevethető állapotban lévő páncélosaival október 30-án hajnalban támadást indított a várostól délre.⁴⁴ A német támadás azonban a szovjet fél számára járt kedvező eredménnyel: a szovjet páncélos ékeket követő második támadó lépcső idejében felismerte a német szándékot, kelet felé bekanyarodva a támadás hátába került, lerohanta a hadosztály-parancsnokság harcálláspontját, és a német sereget három részre szakította szét.

A szovjet gépesített erők dél felől elérték Kecskemét előterét. A város déli szegélyén a német 133. légvédelmi tüzérezred ütegei ugyan hősiiesen ellenálltak és mintegy 20 szovjet páncélos kilövését jelentették, de a támadás lendületét csak lassítani tudták, megállítani nem. A szovjet lövészcsapatok délutánra körülzárták a várost, majd a főerők – Kecskemétet megkerülve – tovább törtek előre Lajosmizse és Cegléd irányába. A városban rekedt német–magyar erők – köztük a 24. páncélos-hadosztály von Uslar-Gleichen ezredes⁴⁵ vezette csoportja – védelemre rendezkedtek be.⁴⁶

Eközben a magyar 1. páncélos-hadosztály parancsnoka, Schell Zoltán ezredes,⁴⁷ miután a német összekötő tisztől kapott információk alapján a nagyszabású, Szeged irányú német–magyar támadás nem indult meg, és erre parancsokat sem kapott, öntevékeny akcióba kezdett. Látva a magyar 23. tartalék-hadosztály összeomlását, délkelet felé csoportosult erőit hirtelen délnek fordította, és Móricgát irányában előre törve oldalba és részben hátba támadta az észak felé nyomuló szovjet alakulatokat.⁴⁸ Meglepetésszerű akciójával jelentős veszteségeket okozott az ellenségnek, annak kötelekeit megzavarta, majd azokon újból áttörve Helvécia környékére vonta vissza csapatait.

Ezzel egy időben a 7. gárdahadsereg is támadásba lendült a 20. gyaloghadosztály (vezérkari főnöke Koltai Jenő⁴⁹) Tisza menti állásai ellen, Tószeg-Tiszaug térségében hat kilométert nyomulva előre. Október 30-án estére a magyar 3. hadsereg arcvonala

⁴¹ Tömöry Jenő (Veszprém, 1898. ápr. 17. – Kanada, Toronto, 1975. júl. 29.) vezérőrnagy, 1944. október 15-től a 20. gyaloghadosztály parancsnoka 1945. február 1-ig. In: SZAKÁLY i. m. 351–352.

⁴² HL m. kir. Honv. csap. ag. jegyzék II. 1657. m. kir. 1. honvéd huszár-hadosztály, Parancsgyűjtő, A m. kir. VIII. hdt. parancsai, 1944. nov.; HL Tanulmányok és visszaemlékezések gyűjteménye, 369. 3. 348. A m. kir. 20. gy. ho. harcai a Tisza–Duna közén és a Dunántúlon, 1944. okt. 25 – 1945. jan. 15.

⁴³ SZABÓ – SZÁMVÉBER i. m. 135.

⁴⁴ HL Fővezérség hadművelési tájékoztatója 1944. október

⁴⁵ Günther Freiherr von Uslar-Gleichen (Német Birodalom, Horas bei Fulda, 1893. jún. 27. – Német Szövetségi Köztársaság, Traunstein, 1971. júl. 10.) vezérőrnagy, a Kecskeméten bekerített harccsoport parancsnoka. In: *Lexikon der Wehrmacht*, lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/U/UslarGleichenGuentherFrhrv.htm Utoljára látogatva: 2025.09.04.

⁴⁶ DÁLNOKI VERESS i. m. 230.

⁴⁷ Schell Zoltán (Kassa, 1895. júl. 4. – Ausztria, Thalheim bei St. Georgen, 1973. nov. 22.) ezredes. In: HL Personália, 233–234., VII. 270., a Duna–Tisza közötti harcok.

⁴⁸ HL VKF 1944. I. oszt. napló, nov. 4.

⁴⁹ Koltai Jenő (Balassagyarmat, 1910. dec. 25. – Leányfalu, 2002. máj. 9.) vezérkari őrnagy. Bővebben lásd: KOLTAI Jenő: *Egy honvédtiszt visszaemlékezései. Korkép a XX. századból*. Corvin Publishing, Calgary, 1984.

menthetetlenül felszakadt. A hadseregparancsnokság a Bugac környékén harcoló, teljesen szabaddá vált szárnyai miatt kritikusan veszélyeztetett I. huszárhadosztálynak az Izsák-kecskeméti vasútvonalra való visszavonulást rendelte el.⁵⁰ A nap végére a Duna–Tisza közén támadó szovjet csapatok 95 km szélességben törték át a magyar védelmet. A Háromváros közül az első, Kecskemét sorsa megpecsételődött.

Harcok Nagykőrös és Cegléd előterében (október 31. – november 2.)

Kecskemét bekerítése után a harcok súlypontja észak felé, Nagykőrös és Cegléd irányába tolódott el. A szovjet előrenyomulás üteme a német páncélosok beérkezése és a magyar csapatok elkeseredett ellenállása miatt lelassult, de nem állt meg. A magyar és német csapatok véres utóvédharcokban próbálták fékezni az ellenséget, miközben a parancsnoki struktúrák folyamatosan változtak,⁵¹ és a csapatok felőrlődtek a folyamatos harcokban és a nyomasztó szovjet légi fölény alatt.

Október 31-én a 20. gyaloghadosztály, amelynek déli szárnya a 8. póthadosztály szétverése után teljesen nyitottá vált, estig a Nagykőrös dél – Kocsér dél – Szekerkácsárdra vonalára kényszerült visszavonulni. Az Kecskemét–Nagykőrös környéki harcokban a visszavonulás során gyakran nem volt idő lövészárkok ásására, a védelem fasorok vagy úttöltések mentén húzódott. Tibay Géza,⁵² a 23. gyalogezred tisztje, részletesen leírta a kényszer szülte megoldásokat.⁵³ A németektől ellesett módszert a fegyverhiány miatt átdolgozták: egy-egy megerősített raj vagy szakasz bőséges löszerellátmánnyal minél nagyobb tűzfedezetet adott, hogy felhívja magára a figyelmet és ezáltal lekösse az ellenséget. Ezalatt a zöm csendben fölszámolta a védővonalat és visszavonult egy hátrébb lévő, védhetőbbnek ítélt terepszakaszra. Az állandó tűz alatt tartott ellenség nem tudta követni a visszavonulást. Egy előre megbeszélt időpontban a „zajkeltő” csoport beszüntette a tűzfedezetet, és maga is visszahúzódott, miközben az új állást elfoglalt főerők már viszont tűzzel fedezhették őket. Tibay szerint ez az eljárás az esetek többségében bevált, legfőképpen a román, de a szovjet gyalogság ellen is.

Szintén október 31-én a Nagykőrösre visszavetett csapatokból, főként a 8. póthadosztály maradványaiból, Boldus György alezredes,⁵⁴ a balassagyarmati 23./II. zászlóalj

⁵⁰ HL II. 1657. A m. kir. VIII. hdt. parancsai, 1944. nov.

⁵¹ HL VKF. 1944. I. oszt. napló 1723/Főv. hdm.

⁵² Tibay Géza (Jánok, 1918 – Balassagyarmat, 1994) főhadnagy, 1944. augusztus 21-én megsebesült, majd a 20. hadosztályparancsnokság állományába került, mint személyi tartalék. Részt vett az október 15. után kibontakozott harcokban a Tisza mentén és a Duna–Tisza közén, majd november 14-én betegszabadságolták Balassagyarmatra. In: GERE József: *Békében, háborúban. A balassagyarmati 23./II. gyalogzászlóalj története (1939–1945)*. Nagy Iván Könyvek 15, Balassagyarmat, 2004. 273.

⁵³ GERE i. m. 209.

⁵⁴ Boldus György (Kecskemét, 1900. febr. 27. – Egyesült Királyság, Rochdale, 1978. szept. 23.) alezredes, In: *Boldus Györgyre emlékezünk*, online: vitezirend.co.uk/hireink/boldus-gyorgy-kiralyi-honved-ezredesre-emlekezunk-a-rochdale-i-temetoben. Utoljára látogatva: 2025.09.04.

parancsnoka vezetésével egy harccsoportot szerveztek a város védelmére. Boldus alezredes Nagykőrösön talált egy páncélromboló szakaszt és több száz csellengő honvédet, akikkel megerősítette csoportját és megszervezte a város körvédelmét.⁵⁵

Nagykőrös bevétele november 1-én

A november 1-re virradó éjjel a von Uslar-Gleichen csoport sikeresen kitört a bekerített Kecskemétről és Nagykőrös felé vonult vissza, hogy egyesüljön a 24. német páncélos hadosztállyal. Kecskemét ezzel végleg szovjet kézre került. A szovjet 46. hadsereg támadása új lendületet kapott, és a felszabadult erőkkel Cegléd, és a Cegléd előterében lévő Nagykőrös ellen fordultak. A várost szinte egész nap tűzérési tűzzel, illetve légi úton támadták. A Boldus-csoport a beérkező német 23. páncélos hadosztály részeinek támogatásával kezdetben sikeresen háritotta el a támadásokat.⁵⁶

A harcokat rendkívüli mértékben nehezítette a szovjet légierő teljes fölénye. A szovjet repülők folyamatosan bombázták Nagyköröst, a Ceglédi utat és a vasúti csomópontokat, lassítva a csapatmozgásokat és szinte teljesen megbénítva a vasúti utánpótlást.⁵⁷ A magyar csapatok a vadászvédelem és a megfelelő légvédelmi eszközök hiánya miatt felülről éppoly védtelenek voltak, mint a harcokcsikkal szemben.

Ezen a napon a német hadvezetés formálisan is átvette az irányítást. A Lajosmizse nyugat – Monor kelet – Aszód kelet vonaltól nyugatra küzdő csapatokat (beleértve az 1. huszárhadosztályt és a VII. hadtestet) a német III. páncélos hadtest parancsnokságának, míg az ettől keletre lévőket az LVII. német páncélos hadtestnek rendelték alá.⁵⁸ Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy a magyar hadtestparancsnokságokat kiiktatták a vezetésből, és a magyar hadosztályokat vagy azok maradványait közvetlenül a német hadtestparancsnokoknak rendelték alá.

Nagykőrös eleste és a Botond-csoport sorsa

November 2-án a szovjet nyomás tovább fokozódott, és Nagykörösre aznap délután bevonultak a szovjet csapatok. A 20. gyaloghadosztály, amelynek harcos létszáma ekkorra már csak körülbelül 800 főre csökkent, a Nyársapát vasútállomás – Törtel vonalat tartotta.⁵⁹

Botond László alezredes, a losonci 23/I. zászlóalj parancsnokának harccsoportja Törtel község területén utcai harcokba keveredve vonult vissza, és csak pár kilométerrel északabbra tudott új állást foglalni. Az ekkorra már legendássá vált alezredes

⁵⁵ DÁLNOKI VERESS i. m. 231.

⁵⁶ HL VKF 1944. I. oszt. napló, nov. 4.

⁵⁷ HL KSZV Napló 1944. november

⁵⁸ HL VKF 1944. I. oszt. napló 2243/Főv. hdm.

⁵⁹ DÁLNOKI VERESS i. m. 232.

harccsoportjához folyamatosan csatlakoztak más alakulatok maradványai, így létszáma közel 800 főre duzzadt. Az alezredes egy Kecskeméten talált, majd katonáival megjavított Toldi típusú harckocsit használt mozgó harcálláspontként.⁶⁰ Ezzel a járművel személyesen tudta ellenőrizni kiterjedt védőkörletét, és a harckocsi lövegével, valamint a rá felkapaszkodott géppisztolyosokkal avatkozott be a legkritikusabb pontokon, jelentősen növelve a szorongatott helyzetbe került védőszakaszok tűzerejét. A harckocsi rádiója kiváló összeköttetést biztosított számára a védelem szervezéséhez. Ugyanakkor ezen a napon vált világossá az is, hogy a szovjet előretörés a 20. gyaloghadosztályt el fogja vágni Budapesttől.⁶¹

A magyar 3. hadsereg felbomlására utaló jel volt továbbá az a jelenség is, hogy éjszakánként a gyalogság egy része, főként a néhány hónapos, vagy csak nyolcheetes kiképzésben részesült póttartalékosok, elhagyták állásaikat, és a civil lakosság között próbáltak egyenruhájukat és fegyverzetüket elhagyva elvegyülni. Ez a probléma a harcedzettebb, nagyobb harci tapasztalattal rendelkező alakulatrészeknél, mint amilyen a Botond-csoport magja volt, nem jelentkezett ilyen élesen. Ezt a németek is felismerték, ami a következő napok döntéseit is befolyásolta.

A védelem összeomlása és a visszavonulás Ceglédig (november 3–4.)

A harcok utolsó két napja a magyar 3. hadsereg, mint szervezett erő teljes felbomlását hozta. A védelem súlypontja Ceglédre helyeződött, de a várost és környékét már csak a német 23. és 24. páncélosadosztályoknak alárendelt, harccsoportokká zsugorodott magyar alakulatrészek védték. A német parancsnokság döntést hozott a leginkább leharcolt magyar seregtestek kivonásáról,⁶² miközben a Vörös Hadsereg a „Háromváros” térségében található német–magyar védelem végleges felszámolására készült.

November 3-án a védelem központja Cegléd városába helyeződött. A német 24. páncélosadosztály parancsnoka (von Nostitz-Wallwitz vörgey.⁶³) a magyar 20. gyaloghadosztály parancsnokát (Tömöry Jenő vörgey.) bízta meg a Ceglédtől keletre és nyugatra húzódó vasútvonal védelmével. A feladat végrehajtására Botond alezredes csoportját (két zászlóaljjal és három üteggel) a várostól keletre, míg Szabó Géza ezredes⁶⁴ csoportját (egy zászlóaljjal és egy üteggel) a várostól nyugatra rendelték

⁶⁰ GERE i. m. 210.

⁶¹ SZABÓ – SZÁMVÉBER i. m. 135.

⁶² HL VKF 1944. I. oszt. napló 3621/Föv. hdm.

⁶³ Gustav Adolf von Nostitz-Wallwitz (Német Birodalom, Oschatz, 1898. júl. 11. – Német Birodalom, Eckernförde, 1945. máj. 31.) vezérőrnagy, 1944. augusztus 1-jén kinevezték a 24. páncélosadosztály parancsnokává. 1944. őszén a hadosztályt vezette a magyarországi harcokban. 1944. november 9-én vezérőrnaggyá léptették elő. In: *Lexikon der Wehrmacht*, online: lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/N/NostitzWallwitzGustavAdolfv-R.htm Utoljára látogatva: 2025.09.04.

⁶⁴ Szigeti Szabó Géza (Kassa, 1896. nov. 24. – USA, 1952. dec. 11.) ezredes, 1943. október 1-től a 2. székely hegyi tüzérszázadosztály parancsnokaként tevékenykedett fogságba eséséig. In: BEREKMÉRI Árpád-Róbert:

a Cegléd-Szolnok vasútvonal töltése mentén kijelölt védelmi vonalba.⁶⁵ Ezzel a 20. gyaloghadosztály, mint önálló harcászati egység gyakorlatilag megszűnt, részét német parancsnokság alatt, széttagoltan vetették be.

Ezzel egyidőben a szovjet támadó ékek már mélyen behatoltak a Duna–Tisza közére, és elérték a főváros külső védőövének számító Attila-vonalat. A 4. gárda-gépesítethadtest csapatai hat kilométerre megközelítették Budapestet Soroksártól keletre, és elfoglalták Üllőt és Vecsést is. A német ellenlökések miatt a nap végére kénytelenek voltak néhány kilométerrel visszább vonulni. A harcok súlypontja a Vecsés–Monor-útvonalra helyeződött át, amely a Budapestre vezető legfontosabb útvonalak egyike volt.⁶⁶ A Duna–Tisza közén a magyar csapatok számára a helyzet teljesen áttekinthetetlenné vált; a védelem nagy hézagokkal, mélység nélkül, támpontok (községek, útkereszteződések) megszállására korlátozódott. A szovjet gyalogság lekötötte ezeket a támpontokat, míg a páncélosaik a hézagokon keresztül szinte akadálytalanul nyomultak előre a védők hátában a főváros felé, abban a hitben, hogy a fővárost védő Attila-vonal védelmi rendszere üresen áll.

November 4.: a 20. gyaloghadosztály kivonása és a harcok vége a térségben

A németek, látva a magyar csapatok állapotát és felismerve a Botond-csoporthoz hasonló, harcolni akaró magyar alakulatok megbízhatóságát, november 4-én döntő lépésre szánták el magukat. A német LVII. páncéloshadtest-parancsnokság intézkedett, hogy a 20. gyaloghadosztályt pihentetés és feltöltés céljából vonják ki az arcvonalból. A hadosztály hadra fogható és harcolni akaró részét, amely lényegében a Botond László alezredes által vezetett, Szabó ezredes csoportjának maradványaival megerősített csoportot jelentette, a német 24. páncélosadosztály alárendeltségében az arcvonalban hagyták.⁶⁷ A 20. gyaloghadosztály többi részét Rád, Penc és Sződ területére vonták vissza, a hadosztályparancsnokság november 6-án Szödre települt. A szétszóródott katonák gyűjtésével a másik harccsoport-parancsnokot, Boldus György alezredest bízták meg.

Ezen a napon a szovjet Sumilov⁶⁸ hadseregcsoporthoz friss erők bevetésével folytatta támadását, és Abony és Szolnok között tért nyert. A 25. gárda lövészhadtest és a VII. román hadtest áttörte a német 4. SS rendőr páncélgránátos hadosztály

.....
A marosvásárhelyi magyar királyi 27. székely honvéd könnyű hadosztály tisztí és altisztí kara, 1940–1945. Online: hungarianarmedforces.com/berekmeri27.htm Utoljára látogatva: 2025. 09. 04.

⁶⁵ DÁLNOKI VERESS i. m. 232.

⁶⁶ SZABÓ – SZÁMVÉBER i. m. 136.

⁶⁷ GERE i. m. 210.

⁶⁸ Mihail Sztjepanovics Sumilov (Orosz Birodalom, Verhtecsenszkoje, 1895. dec. 5. – Szovjetunió, Moszkva, 1975. jún. 28.) vezéreztredes, Magyarországon a 7. gárdahadsereg parancsnokaként a debreceni és a budapesti hadműveletben vett részt, 1945 elejétől hadserege Szlovákia területén harcolt. In: SZABÓ i. m. 1062.

védelmét, és elfoglalta Szolnokot, Abonyt és végül Ceglédet is.⁶⁹ A német IV. páncélos hadtest estig az Újszász–Tiszasüly vonalig vonult vissza.⁷⁰ A SZTAVKA, látva, hogy Budapest menetből való bevétele megvalósíthatatlan, leállította a 46. hadsereg támadását, és elrendelte, hogy a 2. Ukrán Front többi hadserege is keljen át a Tiszán egy szélesebb arcvonalat jelentő, bekerítő hadművelethez.

Ezzel a magyar 3. honvéd hadsereg egyhetes véres küzdelme a „Háromváros” térségében véget ért. Az offenzíva kezdetén még több hadosztályból álló hadsereg november elejére teljesen felbomlott. Maradványait vagy kivonták, vagy kisebb harccsoportokként német hadosztályoknak rendelték alá.⁷¹ A 2. Ukrán Front, a tervezettnél lassabban és súlyos veszteségek árán haladt csak előre, és kitűzött hadműveleti célját nem érte el: ugyan áttörte a magyar 3. hadsereg Duna–Tisza közti védelmet, elfoglalta Kecskemétet (november 1.), Nagykőröst (november 2.) és Ceglédet (november 4.), és megközelítette Budapestet, de a főváros menetből való bevitelét nem tudta teljesíteni. Ugyanakkor megteremtette a feltételeket a főváros 52 napig tartó ostromához.

Értékelés és következtetések

A magyar királyi 3. honvéd hadsereg 1944. október végi, november eleji harcai a „Háromváros” térségében a második világháború magyarországi hadszínterének egyik legtragikusabb és leginkább egyenlőtlen küzdelme volt. A hadsereg egy hét leforgása alatt gyakorlatilag megsemmisült. A vereség okai összetettek, magukban foglalják a nyomasztó szovjet erőfölényt, a magyar csapatok súlyos ellátási hiányosságait és a szövetséges német vezetés stratégiai és taktikai hibáit.

A Vörös Hadsereg a támadásban mintegy 27 seregettestet vetett be, köztük két teljesen friss, közel 400 harckocsival rendelkező gárda-gépesíthadtestet. Ezzel szemben a teljes német–magyar erő II (3 német páncélos hadosztály, 2 német páncélgránátos hadosztály, 2 magyar hadosztály, egy magyar lovas hadosztály egy tartalék- és 2 pót hadosztály), nagyrészt leharcolt seregettestből állt.⁷² A szovjetek abszolút légi fölénye megbénította a földi csapatmozgásokat és az utánpótlást, a magyar vadászvédelem és légvédelem korlátozottan volt csak bevetethető. A szovjetek harcéljárása – a gyalogsággal lekötött támpontok közötti hézagokban áttörő, mélyen a védelem hátába nyúló páncélosékek alkalmazása – rendkívül hatékonynak bizonyult a mélység nélküli, vonalas védelemmel szemben.

A magyar 3. hadsereg hadosztályainak jelentős részét alig kiképzett állományral rendelkező, haditapasztalat nélküli pótalakulatok alkották (pl. 5. és 8. póthadosztály), amelyek a páncélos tömegtámadás hatására a legtöbb esetben állásaikat

⁶⁹ HL VKF 1944. I. oszt. napló, nov. 4.

⁷⁰ SZABÓ – SZÁMVÉBER i. m. 137.

⁷¹ HL VKF. 1944. I. oszt. napló 3621/Főv. hdm. VII. hdt. pság.-nak a hdm. területről való kivonása tbn.

⁷² DÁLNOKI VERESS i. m. 242.

feladva visszavonultak. A csapatoknál súlyos hiány mutatkozott modern páncéltörő fegyverekből, ami védtelenné tette őket a szovjet harckocsikkal szemben. A Horthy-proklamáció utáni politikai zűrzavar és a folyamatos visszavonulások hatással voltak a morálra, ami a pótalakulatoknál gyakran tömeges szökésekhez vezetett.

Friessner vezérezredes, a Dél Hadseregcsoporthoz tartozó parancsnok, dálnoki Veress Lajos értékelése szerint alábecsülte az ellenség erejét, támadásának idejét és vezetési technikáját is, intézkedéseivel pedig állandóan elkésett. A Szeged irányába tervezett saját támadásuk teljesen irreális volt, és hamis biztonságérzetbe ringatta a parancsnokságokat. A német páncélos hadosztályokat nem összpontosítva, hanem egyenként, „tűzoltó” jelleggel, a rések betömésére vetették be, így azok hatékonysága elmaradt a várttól és hamar felőrlődtek a helység harcokban. A magyar szövetségesek félrevezetése és a magyar parancsnokságok fokozatos kiiktatása a vezetésből (a zászlóaljnál magasabb magyar egységeket német parancsnokok alá rendelték) aláásta a bizalmat és a védelem szervezettségét. Fretter-Pico altábornagy, a seregcsoporthoz tartozó parancsnok maga is tisztában volt a helyzet reménytelenségével, felismerve, hogy a magyar póthadosztályok alkalmatlanok a túlerő elleni harcra, és további német támogatásra sincs remény az Ardenneknél készülő offenzíva okán.

Összefoglalva, a magyar 3. honvéd hadsereg harca a „Háromváros” térségében egy eleve reménytelen küzdelem volt egy nyomasztó túlerővel szemben. A hadsereg felbomlása törvényszerű volt, azonban a különböző alakulatok teljesítménye jelentős eltéréseket mutatott. Míg a gyengén kiképzett póthadosztályok gyorsan szétesésszerűen felbomlottak, a harcedzett seregtestek és a maradványaikból létrehozott rögtönzött harccsoportok a végsőig kitartottak, emberfeletti küzdelemben lassítva a Vörös Hadsereg előrenyomulását Budapest felé.

Felhasznált források

Hadtörténelmi Levéltár

M. Kir. Honvédség és Csendőrség csap. ag. jegyzék 1919–1945:

M. kir. 3. honvéd hadseregparancsnokság 1943–1945, II. F. 1454.

II. 1657. m. kir. 1. honvéd huszárhadosztály 3. doboz

II. 1719. m. kir. 1. honvéd lovashadosztály gépkocsizó vonat-pótosztály 91. doboz

KSZV (Központi Szállítás Vezetőség) I. 94. 3. dob. 1944.09.26–11.07.

M. Kir. Honvéd Vezér Főnökének iratai:

1. oszt. napló, október–november

M. Napló 1944. október–november

Fővezérség hadműveleti tájékoztatója 1944. október–november

Felhasznált irodalom

- BABUCS Z. – MARUZS R. – SZABÓ P.: *„Légy győzelmek tanúja...” A kecskeméti magyar királyi „Zrínyi Miklós” 7. honvéd gyalogezred a második világháborúban*. Püldo, Debrecen, 2008.
- CSIMA J. (szerk.): *Adalékok a Horthy-hadsereg szervezetének és báborús tevékenységének tanulmányozásához (1938–1945)*. Honvédelmi Minisztérium Központi Irattár, Budapest, 1961.
- DÁLNOKI VERESS L.: *Magyarország honvédelme a II. világháború előtt és alatt (1920–1945)* III. kötet. München, 1972.
- GERE J.: *Békeben, báborúban. A balassagyarmati 23./II. gyalogászlóalj története (1939–1945)*. Nagy Iván Könyvek 15, Balassagyarmat, 2004.
- JAKUS J.: *A magyar királyi Honvédség IV. önálló hadteste és a belőle kifejlesztett 3. hadsereg működése 1944. szeptember 2-től október 5-ig terjedő időszakban*, Egyetemi Doktori Értekezés, Budapest, 1997.
- JENTZ, T. L.: *Die deutsche Panzertruppe, 1943–45*. Band II. Wölfersheim-Berstadt, 1999.
- KISSEL, H.: *Die Panzerschlachten in der Pussta*. Neckargemünd, 1960.
- ORTUTAY Gy. (Főszerk.): *Magyar néprajzi lexikon II*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979.
- RAVASZ I.: *Magyarország és a Magyar Királyi Honvédség a XX. századi világháborúban*. Püldo, Nagykovácsi, 2003.
- SIPOS P. (szerk.): *Magyarország a második világháborúban, Lexikon A–ZS*. Petit Real, Budapest, 1997.
- SZABÓ P. – SZÁMVÉBER N.: *A keleti hadszíntér és Magyarország, 1943–1945*. Püldo, Nagykovácsi, 2009.
- SZABÓ J. (szerk.): *Hadtudományi lexikon II. (M–Zs)*. Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995.
- SZAKÁLY S.: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945*. Ister, Budapest, 2003.
- SZÁMVÉBER N.: *Nehézpáncélosok, A német 503. nehézpáncélos-osztály magyarországi harcai*. Hadtörténelmi Levéltári Kiadványok, Budapest, 2000.

Rezümé

Tanulmányomban a magyar királyi 3. honvéd hadsereg 1944. október 29. és november 4. közötti védelmi harcait elemzem a Duna–Tisza közén, a stratégiai fontosságú „Háromváros” (Kecskemét, Nagykőrös, Cegléd) térségében. Bemutatom a Budapest menetből történő elfoglalására induló szovjet 2. Ukrán Front offenzíváját, valamint az azgal szembenálló, hiányos felszerelésű és főként pótalakulatokból álló magyar–német erők küzdelmét. A munka részletezi a védelem összeomlásának katonai okait, a parancsnoki döntéseket, valamint az olyan, helyi szinten jelentős ellenállást kifejező harccsoportok tevékenységét, mint például a

Botond-csoport. Bár a magyar 3. hadsereg a nyomasztó túlerővel szemben felmorzsolódott és a térség elveszett, az elkeseredett utóvédharcok megakadályozták a magyar főváros azonnali szovjet bevételeét, jelentősen lassítva ezzel a Budapest körüli ostromgyűrű kialakulását.

Kulcsszavak: magyar királyi 3. honvéd hadsereg, második világháború, „Három város”, alföldi harcok, szovjet offenzíva, hadtörténet

Abstract

The Battles of the Royal Hungarian 3rd Honvéd Army in the “Three Cities” Region, October 29 – November 4, 1944

In my study, I consider the defensive operations of the Royal Hungarian 3rd Honvéd Army between October 29 and November 4, 1944, in the region between the Danube and Tisza rivers, specifically in the strategically important area of the ‘Three Cities’ (Kecskemét, Nagykőrös, Cegléd). I present the offensive of the Soviet 2nd Ukrainian Front aimed at capturing Budapest on the march, as well as the struggle of the opposing Hungarian-German forces, which were ill-equipped and consisted mainly of reserve units. I provide details about the military reasons for the collapse of the defense, the command decisions, and the activities of battle groups (such as the Botond Group) that offered significant local resistance. Although the Hungarian 3rd Army was crushed by the overwhelming superior force and the region was lost, the desperate rearguard actions prevented the immediate Soviet capture of the Hungarian capital by significantly slowing down the formation of the encirclement ring around Budapest.

Keywords: Royal Hungarian 3rd Honvéd Army, World War II, „Three Cities”, battles on the Great Hungarian Plain, Soviet offensive, military history